

NYT JA PERINNE

Aikakerrostumia Kansantieto-lehden kyselyvastauksissa piirrosten näkökulmasta tarkasteltuna

Käsittelen artikkelissa kansanperinteen aikakerrostumia Kansantieto-lehden kyselyvastauksissa ja tutkimuskysymyksenä on, millaisia ovat perinneilmiöiden ja niiden kuvailun nyt-hetket piirrosten kautta tarkasteluna. Tutkimus havainnollistaa, kuinka piirrosten avulla esitetty, aikaan liittyvä tieto voi olla moniulotteista, analyttistäkin. Niinpä artikkeli tuo kriittisen – ja piirrosnäkökulman myötä omin-takeisen näkökulman keskusteluihin menneestä nykyisyydessä.

Tarkastelen artikkelissa nyt-hetkien kytkeytymistä menneeseen ja tulevaan erilaisissa perinteen (*folklore*) kuvauksissa. Tavoitteenani on selvittää, millaisia nyt-hetkiä perinnekuvauksissa esiintyy erityisesti piirrosten näkökulmasta tarkasteluna ja mitä nämä piirrokset kertovat perinnettä kuvailevien ihmisten käsityksistä ajasta. Esimerkiksi Knuutila¹ on todennut, että ”[k]ysymys ei aina olekaan siitä, ovatko paikallisuuksien kuvaukset autenttisia menneisyytenä, menneisyyden ääninä, vaan ne ovat sitä ennen kaikkea alituudessa nyt-hetkessä ja tässä ajassa.” Tässä alituinen ja ohittamaton nyt-hetki aiheuttaa jännitteisyyttä paikallisuuden kuvaamiseen.

Artikkelissani olen kääntänyt tämän ajatuksen perinteen ja sen tutkimisen nykyhetkien pohtimiseen. Tarkastelen perinnettä moniulotteisena ilmiönä, johon sisältyy niin henkinen, materiaallinen kuin tapakulttuuri². Niinpä tutkimisen kohteena ovat yhtä hyvin muistiinpanot kölleistä tai kansanlauluista, kuin monipolviset kansatieteelliset tai paikallishistorialliset kuvauksetkin. Taustalla on näkemys siitä, että perinne on käytäntöön perustuvaa tietoa³. Lähestyn näin myös keskusteluja perinteen ja tiedon suhteesta⁴ sekä ajan kerrostumisesta perinnetieteiden kehityksessä⁵. Olen kiinnostunut aikakäsityksistä siitä rajatusta tulokulmasta, miten aikakäsitykset ilmenevät aineistossa perinteen visuaalisen kuvailun yhteydessä. Tätä kautta tutkimus sivuaa *etnokronografista* tutkimusotetta, jossa tarkastellaan, miten aikaa käsitetään eri kulttuureissa⁶. Käsittelen myöhemmin artikkelissa myös Koselleckin⁷ aja-

tuksia historiallisesta ajasta siltä kannalta, miten mennyt ja tuleva suhteutuvat nyt-hetkiin. Korostamani piirrosnäkökulman taustalla taas ovat havainnot siitä, että perinneaineistoissa, niin henkisen kuin materiaalisen perinteen osalla, esiintyy mitä erilaisempia piirroksia⁸, sekä toisaalta siitä, miten monipuolisesti piirroksista keskustellaan antropologian ja etnografisten kenttätöiden näkökulmista.⁹

Tutkimusaineistona on kuvauksia erilaisista perinteenmuodoista. Taustalla on *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran* (SKS) vuodesta 1936 alkaen julkaiseman, pääosin folkloristi Martti Haavion toimittaman *Kansantieto*-lehden erilaisia perinteenmuotoja koskevia kyselyjä, erityisesti niihin lähetettyjä vastauksia. *Kansantieto*-lehden keruut asettuvat suomalaisen perinteenkeruun jatkumolle SKS:n toimintana. Vielä 1800-luvun puolella folklorea ja muita perinneilmiötä keräsivät lähinnä tutkijakerääjät. Vasta 1930-luvulla SKS alkoi kerätä systemaattisemmin perinnettä laajemmilta kansanjoukoilta.¹⁰ Huomionarvoista on, että *Kansantieto*-lehden keruut rinnastuivat aikanaan Kansallismuseon materiaalisen ja rakennetun perinnön keruuseen. Yksi motiivi *Kansantieto*-lehden keruille oli näet tuottaa SKS:n arkistoon Kansallismuseon esinekokoelmia vastaava kokoelma ”kirjoittamatonta kirjallisuutta”. Haavion mukaan tarkoitus oli myös, että ”[t]utkijat, jotka selvittelevät muinaisuuttamme, [. . .] voivat siitä arkistosta löytää vastauksia moniin kysymyksiin. He voivat sen avuin ikään kuin jälleen rakentaa elämän ja olot kaukaisinakin vuosisatoina.”¹¹ Aikakerrostumien pohtimiselle on tällaisen aineiston suhteen sikäli hyvät lähtökohdat, että keruukyselyiden taustalla ei ollut tarkkoja piirtämisohejuksia. Lisäksi ihmiset, ”harrastajakerääjät” vastasivat kyselyihin kukin tavallaan: toiset vuolaammin, toiset vähäsanaisemmin¹². Toiset vastaajista piirsivät vastaustensa yhteyteen ja toiset eivät. Rajaudun vain niihin kyselyvastauksiin, joissa on mukana piirros muodossa tai toisessa, joten tutkimusaineiston lähtökohtana on 63 vastausta. Olen rajannut aineistoa myös maantieteellisesti niin, että käsittelemäni aineistot ovat peräisin Etelä-, Pohjois- ja Raja-Karjalasta sekä Karjalan kannakselta. Lisäksi olen lajitellut aineistoa sen mukaan, keskitytäänkö kuvauksessa menneeseen aikaan, nykyhetkeen vai tulevaan.

Tukeudun analyysissä valikoivasti *multimodaalisen tutkimuksen* käsitteistöön. Menetelmää voidaan käyttää erityyppisten esitysten (teksti, kuvat, liikkuva kuva jne.) tarkasteluun. Sen avulla voidaan vastata kysymyksiin muun muassa siitä, miten multimodaalisten esitysten tekijät puhuttelevat yleisöään tai mistä tekstien ja kuvien kokonaisuudet (sommitelmat) koostuvat.¹³ Tässä artikkelissa keskeistä on piirrosten ja tekstien yhdistelmien analysointi, se, miten nämä kaksi moodia suhteutuvat toisiinsa. Kressin ja van Leeuwenin¹⁴ hahmotteleman lähestymistavan voi ajatella kuuluvan *kriittisen diskurssiana-*

lyysin piiriin tai pitää sitä sen visuaalisena muotona. Kriittisessä diskurssi-analyysissä tekstien ohella pyritään ottamaan huomioon tekstien tuottamisen reunaehdoja, valtarakenteita ja ideologioita kytkentöjä¹⁵. Multimodaalisissa analyysissä tällainen reunaehdojen tarkastelu ulotetaan esimerkiksi kuviin, tässä piirrosten tarkasteluun. Niinpä tekstien ja piirrosten yhdistelmien analyysin yksi tarkoitus on valottaa mahdollisia esityksiin liittyviä laajempia kytköksiä.¹⁶ Tätä kautta tutkimukseni sivuaa perinnettä ja perinnetieteiden oppihistoriaa kriittisesti tarkastelevia keskusteluja muun muassa kansallisen ja folkloristiikan sekä museoiden suhteista Suomessa¹⁷.

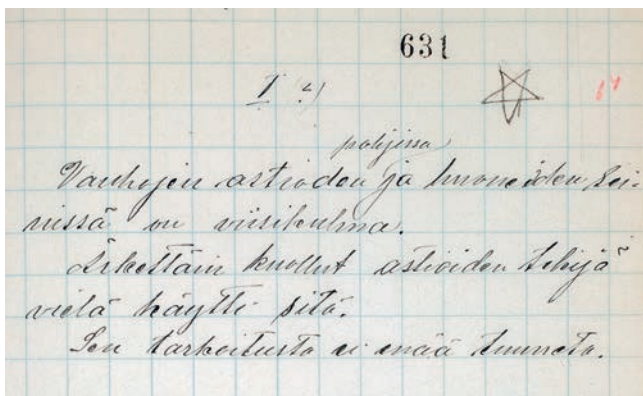
Kansainvälisesti kriittisille perinnekusteluille löytyy kaukupohjaa esimerkiksi kysymyksistä siitä, ketkä ovat osallisia perinteen tai kulttuuriperinnön määrittelyihin¹⁸. Tämän artikkelin fokus kriittiseen tiedonintressiin on kuitenkin rajatumpi. Ymmärrän multimodaalisen tutkimuksen kytkennän kriittiseen diskurssi-analyysiin niin, että multimodaalisin keinoin on mahdollista tutkia yksityiskohtaisesti visuaalisten kielten paikallista variaatiota¹⁹. Paikallinen variaatio ei viittaa keruuvastausten piirrosten tyyllisten erojen alueelliseen kartoitukseen. Se liittyy pikemminkin piirrosten käyttöön aineistossa ja siihen, että piirroksien kautta voidaan yletä johonkin epämuodolliseen tässä yhteydessä. Kriittinen ulottuvuus ilmenee siis siinä, että tarkastelen ihmisten vapaamuotoisesti piirroksin välittämää tietoa ideologisesti kansallisesti latautuneessa ja kirjallisesti painottuneessa kyselykeruukontekstissa. En ajattele piirtämistä välttämättä vastarintana, mutten myöskään oletta piirroksille perinteenkeruun tai sen tutkimuksen taustoihin palautuvia erityisiä tarkoituksia.

Mennyt, nyt-hetki ja tuleva kyselyvastauksien teksteissä

Kyselyvastauksissa suuntaudutaan menneestä muistiinpanohetkeen ja tulevaan erilaisilla tavoilla. Otan aluksi muutamia esimerkkejä havainnollistaakseni yleisesti aineiston aikaulottuvuuksia. Tämän jälkeen käsittelen aikakerrostumia tarkemmin piirrosten ja multimodaalisen analyysin näkökulmasta. Olen valinnut esimerkit tähän sen perusteella, että ne havainnollistaisivat erilaisia aikakerrostumia, joten olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle kyselyvastauksia, joissa ajan ilmaukset liittyvät lähinnä kertomuksen aikamuotoon. Tällainen on esimerkiksi kuvaus lorusta, missä kirkkomatkalla poiketaan eri paikkoihin: ”Huruhuru humm(a)lla kirkkoon, poikkeen sieltä tätilään [. . .]”²⁰. (Tässä kunkin rivin alkuun piirretty piirros kuvittaa rivillä loruillun kirkkomatkan pysähdyskohteen.) Sen sijaan olen tutkinut tarkemmin vastauksia, joissa aikaan liittyvät ilmaukset ovat selvemmin havaittavissa. Kyse-

lyvastauksissa menneen ja nyt-hetken suhde tulee selkeästi esiin esimerkiksi silloin, kun kirjoittaja kertoo näkemyksensä siitä, että kuvattu perinne on unohtunut muistiinpanohetkellä. Näin seuraavassa taikoja ja enteitä käsittelevässä vastauksessa: Kuvan 1 vastauksen kirjoittaja kertoo taikamerkeistä, erityisesti ”viiskulmasta” eli viisisakaraisesta tähtikuviosta seuraavasti: ”Vanhojen astioiden pohjissa ja huoneiden seinissä on viisikulma. Äskettäin kuollut astioiden tekijä vielä käytti sitä. Sen tarkoitusta ei enää tunneta.” Piirros esittää taikaan liittyvää kuviota. Nyt-hetki tulee esiin siten, että tällaisia tähtikuvioita on voitu vielä kirjoitushetkellä havaita, vaikka kuvioiden merkitykset edustavat jo mennyttä aikaa.

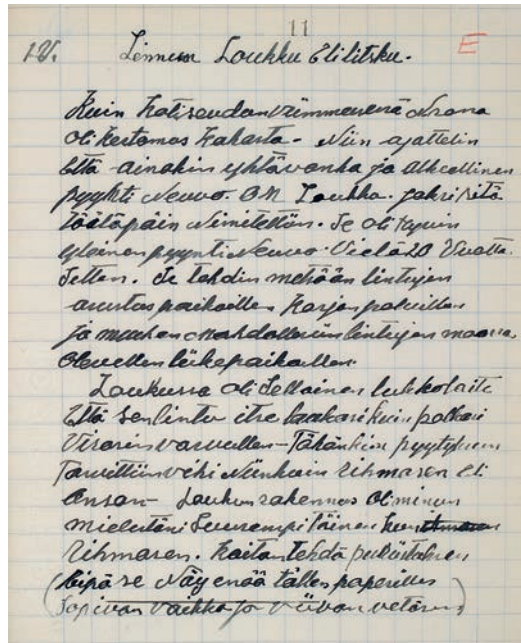
Tietystikään kaikissa aineiston vastauksissa perinne ei ole kadonnut tai katoamisillaan. Menneen ja nyt-hetken suhde voi näyttäytyä myös katkeamattomana, jolloin perinne elää ja se tunnetaan edelleen kertomahetkellä. Eräs vastaaja kertoo, miten hevosen potemaa ähkyä parannettiin ennen vanhaan. Hän mainitsee myös, että tällaista parantamista harjoitetaan yhä²¹. Tekstissä selostetaan parantamista seikkaperäisesti ja piirros esittää siinä käytettyä harjaa. Näin piirros suhteutuu parantamisen nyt-hetkeen yleisesti. Toki perinnekuvaukset voivat olla ajallisesti edellä käsiteltyä monikerroksellisempia. Esimerkiksi monisivuiset paikallishistorialliset kuvaukset sisältävät usein aikakerrostumia. Tekstissä, joka kertoo Hämeen ja Savon rajaseudulle sijoittuvan paikkakunnan historiasta, vastaaja kirjoittaa myös, kuinka erään paikkakunnalla sijainneen myllyn sijainti aiheutti ongelmia naapurustossa ja kuinka tämän seurauksena mylly lopulta siirrettiin toiseen paikkaan. Ajan kerrostuneisuus tulee esiin, kun kertojan mukaan siirretyn myllyn paikalle oli kasvanut kuusi, joka oli kaadettu 1910-luvulla. Kaatamisen yhteydessä rungosta oli laskettu 220 vuosirengasta, mistä kertoja päättelee, että mylly oli ollut sillä paikalla noin 250 vuotta sitten. Aikakerrostumien moninaisuus on seurausta siitä, että kertoja pohtii myllyyn liittyvien tapahtumien ajoittamista. Tekstin

Kuva 1. Kuvaus astioiden kuvioista. SKS KRA. Seppänen, Olga KT 232:631. 1939. Kuvien rajaukset ja mahdolliset tietojen sumenukset tekijän.

yhteydessä oleva piirros on tällä kertaa kartta, joka esittää myllyä ympäröineen alueen vesistöineen.²²

Yllä olevat katkelmat havainnollistavat yleisesti joitakin esimerkkejä siitä, kuinka vastaajat voivat käsitellä mennyttä aikaa eri perinteenmuotoja selvittelevissä kyselyvastauksissa. Seuraavaksi valotan sitä, kuinka kertomushetken nyt-hetki painottuu kyselyvastauksissa silloin, kun se liittyy jotenkin piirtämiseen, piirroshetkeen. Nyt-hetki tulee esiin vaikkapa silloin, jos kirjoittaja pohtii piirtämisessä ilmenneitä haasteita. Eräässä kyselyvastauksessa kirjoittaja kuvailee pukua ja huivia. Piirros sijaitsee tekstin yhteydessä, oikeassa reunassa, ja se esittää huivia sidottuna henkilön päähän. Tähän piirroksen viitaten vastaaja pohtii muistinvaraisen kuvauksen laatimista ja sen ongelmallisuutta seuraavasti: "[. . .] ehkä edellä[olevan] kuvan tapaan, sillä tarkkaa kuvaa, tai mallia en onnistunut saamaan"²³. Nyt-hetki ilmenee tässä kuvauksen tuottamisen tasolla, kun vastaaja palaa tekstissä ”edellä” olevaan piirroksen. Piirrosten tarkkuus on saattanut askarruttaa vastaajia hieman toisellakin tavalla: seuraavassa esimerkissä kerrotaan erikoisemmasta perinteenmuodosta, lastenpelotuksista, siitä, millä tavoin lapsia on peloteltu ja säilytely kummitusjutuun. Vastaaja on piirtänyt tekstin oheen kartan pelottelun esiintymisalueesta. Tekstissä kirjoittaja pohtii kartan täsmällisyyttä ja eritoten tämä tuo esiin kuvauksen nyt-hetken: ”Alueen karttaa on vaikea saada täsmällistä, sillä samantapaisia saattaa ilmestyä ympäri Suomea siellä täällä”²⁴. Kuvan 2 esimerkissä kirjoittaja taas käsittelee eri aihetta: metsästyskulttuuria, ansapyyntitapoja. Hän kuvailee piirtämisen nyt-hetkeä ikään kuin piirtämisen lomassa sivun alareunassa: ”Loukun rakennus oli minun mielestäni suurempi kuin rihmasen. Koitan tehdä piirustuksen (eipä se näy enää tällen paperillen sopivan, vaikka jo viivan vetä(i-sin)).” Tässä tekstin aikamuoto viittaa nyt-hetkeen, samoin kuin sivun alareunassa oleva viiva. Piirtämisen nyt-hetki

Kuva 2. Piirroksen alku sivun alareunassa. SKS KRA. Härkönen, Olavi KT 145:11. 1936.

Kuva 3. Piirros kädestä katsomisesta. SKS KRA. Kuutti, Eino KT 129:7. 1936.

ilmenee toisinaan myös pelkistyneemmin, vain kuvalliselta kannalta, ilman edellisen kaltaista tekstissä olevaa pohdintaa. Kyselyvastauksissa voi olla näkyvissä esimerkiksi piirroksen eri versioita, kuten erään kehtolaulusta kertovan tekstin alla olevat yliviivattu ja yliviivaamaton versio kehtoa keinuttavaa hahmoa esittävää piirroksista²⁵.

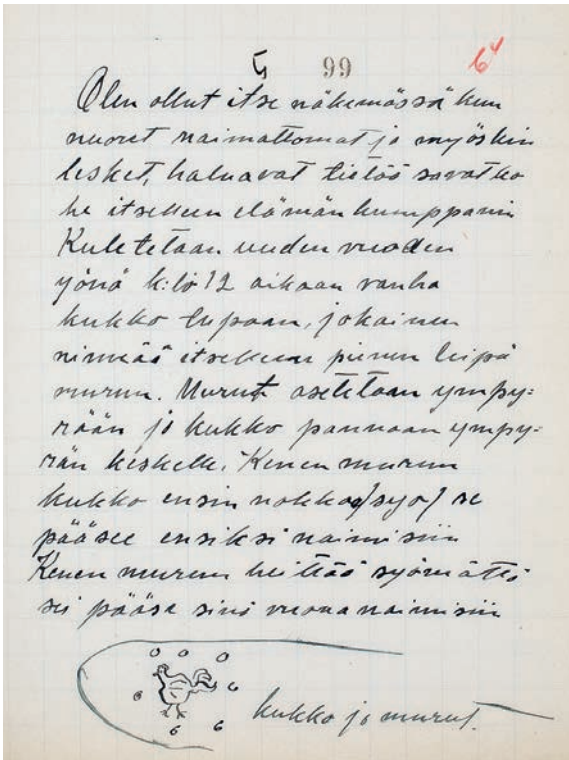
Seuraavat esimerkit havainnollistavat sitä, miten kertomushetken nyt-hetkestä suuntaudutaan tulevaan esimerkiksi enteiden näkemisen tai niiden lukemisen kuvailun yhteydessä. Enteethän perinteenmuotona kurottavat tulevaan, tietoon tulevista tapahtumista tai onnesta. Tällainen menneen ja tulevan liitto kiteytyy jo seuraavassa otsikossa: ”Mitä vanhat tietävät kädestä katsomisesta” (Kuva 3). Mennyt aika on ”vanhojen tietoa” ja tulevaan liittyvä tieto ”kädestä katsomista”. Tekstissä ilmaisut, kuten ”tuhlari”, ”elämän tarpeet”, ”rakastettu” ja ”huolia” havainnollistavat kädestä katsomisen tulevaan suuntautuvaa otetta. Tieto tulevasta liittyy siis varautumiseen ja tiedon hankkimiseen. Kuvan 4 esimerkissä tällainen tulevaan varautumisen tieto kytketään kysymykseen elämäkumppanin löytymisestä: ”Olen ollut itse näkemässä, kun nuoret naimattomat ja myöskin lesket, haluavat tietää, saavatko he itselleen elämäkumppanin. Kuletetaan uuden vuoden yönä k:lo 12 aikaan vanha kukko tupaan [. . .]”. (Kuva 4.) Ideana on, että se henkilö pääsee ensimmäisenä naimisiin, jonka leivänmurusen kukko nokkii. Piirros esittää kukon tepastelemassa leivänmurujen luona ja teksti kertoo silminnäkiäjätodistuksen (nyt-hetki) enteen lukemisesta. Tulevaan aikaan liittyy myös teksti, jossa vastaaja tuo esiin varautumisen sellaisia tilanteita varten, että joku urkkisi tietoja nukkuvalta henkilöltä: ”Varautuminen tapahtuu siten, että kävelemällä tekee viisikannan ja sitä tehdessään sanoo: Tässä on pyhäpaikka ja tässä on pyhähenki pyssynäni”²⁶. Piirros konkretisoi tekstissä kerrotun varautumisen (nyt-hetken) esittämällä viisisakaraista tähtikuviota, joka tehdään kävelemällä tähtikuvio sängyn ympärille. Kuvio on nyt siis aivan toisessa asiayhteydessä kuin edellä astia-esimerkin osalla²⁷.

Aikakerrostumat piirrosten näkökulmasta tarkasteluna

Seuraavassa sovellan multimodaalisen tutkimuksen käsitteistöä valikoivasti. Olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle esimerkiksi piirrosten esittävyteen ("modality") (piirroksen pelkistyneisyys suhteessa "paljaan silmän" naturalistiseen todellisuuden havaitsemiseen), piirrosten rajaamiseen ("framing") tai värien käyttöön liittyviä kysymyksiä²⁸. Tämä siksi, että aineistossa piirrokset ovat pääsääntöisesti mustavalkoisia pelkistettyjä viivapiirroksia. Enkä syvenny esimerkiksi piirroksissa esitettyihin toimijoihin ("participants"), koska tältä kannalta huomio kohdistuu enemmän kuvausten sosiaaliseen puoleen kuin aikaulottuvuuteen²⁹. Keskeisenä analyysin kohteena sen sijaan tässä ovat piirroksien ja tekstien *kytkennät* ("connectedness")³⁰. Aineistossa piirrosten ja tekstien kytkennät ovat usein selkeitä, sillä piirrokset sijaitsevat pääsääntöisesti joko tekstien seassa tai niiden välittömässä läheisyydessä. Esimerkiksi astioiden tekemistä käsittelevässä vastauksessa tähtikuvio sijaitsee aivan tekstin yläpuolella. Pitemmissä kyselyvastauksissa, kuten paikallishistoriallisessa selostuksessa myllystä, muun muassa piirroksen yhteydessä olevat selitetekstit (kuten paikannimet) kytkyvät piirroksen ja tekstin toisiinsa. Toisinaan piirrosten ja tekstien kytkentä jää avoimeksi, kuten yllä kehtolaulun kuvauksen

yhteydessä, jossa vastaaja ei avaa sitä, mihin piirroksen versiot oikeastaan liittyvät tai miksi kaksi versiota on piirretty tekstin yhteyteen.

Toinen analyttinen tehtävä on selvittää tekstien ja piirrosten muodostamien kokonaisuuksien informaatioarvoa ("information value"). Tätä kautta analysoin sivujen sommitelmien osiin la-

Kuva 4. Kuvaus enteiden luke-
 misesta. SKS KRA. Pajarinen, Sa-
 lomo KT 153:99. 1937.

dattua tiedollista painoarvoa³¹. Lukusuunnan ollessa vasemmalta oikealle kyselyvastaussivujen yläosaan sijoitettujen elementtien painoarvo voidaan ajatella *ideaalina* tai *yleistettynä* ("Ideal"). Vastaavasti sommitelman alaosaan sijoitettuja elementtejä voidaan pitää *täsmäntävinä* tai *konkretisoivina* asioina ("Real").³² Edellä astiaesimerkissä tähtikuviopiirros (Ideal) on eräänlainen visuaalinen otsikko kuvaukselle (myös siksi, ettei sivulla ole tekstiotsikkoa), kun teksti (Real) konkretisoi kuvion käyttökohdetta. Hevosenhoitoon liittyvässä esimerkissä taas piirros harjasta (Real) tekstin alla konkretisoi tekstissä (Ideal) yleisesti kuvattua parantamistoimenpidettä. Kädestäennustamista käsittelevässä esimerkissä vastaaja selittää tekstissä (Ideal) käden kuvioita suhteessa elämäntilanteeseen sekä onneen ja vaurastumiseen liittyviin ideaaleihin teemoihin. Nämä teemat hän kytkee piirroksen (Real) kirjainsymboleihin, joten piirroksen ja tekstin suhde on erityisen kiinteä. Mylykertomuksen informaatioarvon kannalta keskeistä sen sijaan on, että kuvateksti (Real) kartan alla konkretisoi kartassa (Ideal) esitetyn alueellisen kehityksen tapahtumille. Loukkua käsittelevässä esimerkissä voi analyysin perusteella olettaa, että kirjoittaja olisi halunnut sijoittaa piirroksen (Real) heti tekstin (Ideal) yhteyteen, mutta koska se ei mahtunut sivulle, piirros päättyi omalle sivulleen. Kehtolauluesimerkissä keskeistä on, että teksti (Ideal) esittää kehtolaulun sellaisenaan, ilman selityksiä, kun taas piirroksiset (Real) esittävät ehkä laulamistilannetta.

Olen eritellyt multimodaalisen analyysin käsitteistöön tukeutuen myös kyselyvastausten sommitelmien vasemmalle sijoitettuja elementtejä tuttuina tai *annettuina* ("Given") suhteessa oikealle sijoitettuihin *uutta tietoa tuoviin* ("New") elementteihin³³. Huiviesimerkissä teksti on sekä yleistetty (Ideal) että annettu (Given) elementti, otaksuma huivin sitomisen tavasta, kun taas piirros tuo tässä uutta tietoa (New) suhteessa tekstiin konkretisoimalla (Real) yhden mahdollinen ratkaisun sitomiselle. Lastenpelotteluesimerkissä piirroksen kartan alue on annettua ja ideaalia tietoa (Given/Ideal) suhteessa tekstiin. Eli teksti (New/Real) tarjoaa uutta tietoa siitä, että kyse on erityisesti pelottelualueista. Loukkuesimerkissä piirroksen ideana on havainnollistaa loukkua ja sen työläämpää rakennetta suhteessa lanka-ansaan, "rihmaseen." Multimodaalisen analyysin mukaan sommitelman keskelle ("Centre") sijoitetut elementit edustavat "tiedon ydintä" ("the nucleus of the information"), kuten tässä loukkua ja sen osia, kun taas reunoille ("Margin") sijoitetut elementit ilmentävät keskukseen nähden alisteisia ("subservient") asioita, jotka tässä ovat loukun osien nimityksiä³⁴. Analyysin perusteella voi todeta, että kyseessä on tekninen kuvaus loukusta, jossa nyt-hetki tulee esiin piirroksen sijoittelun pohtimisen kautta.

Kiinnitän analyysissä huomiota myös esitysten vuorovaikutteisuuteen, esimerkiksi siihen, mihin asemaan lukija asemoituu piirrosten kautta. Tätä

kautta karttapiirroksia voi ajatella *topografisina* (”*topografical*”) *analyttisinä prosesseina* (”*analytical process*”)³⁵. Karttapiirroksen analyttinen näkökulma muodostuu esimerkiksi siitä, että kartan kuvakulma suuntautuu ylhäältä alaspäin (”*top-down angle*”)³⁶. Myllyä käsittelevässä esimerkissä kartta on topografinen piirros vesistöjen ja myllyn suhteesta paikkakunnalla. Aikakerrostumat näyttäytyvät tekstissä historiallisesti peräkkäisinä ajanjaksoja, mutta kartan rajaamassa alueellisessa nyt-hetkessä. Lastenpelotteluesimerkissä on kartta Pohjois-Karjalan läänin alueesta. Sen analyttistä otetta korostavat kuvakulma ylhäältä päin sekä pistein merkityt pelottelualueet. Analyysi tuo tässä esiin, että kertojilla on ollut perinnetiedon lisäksi maantieteellisesti kattavaa tietoa – sekä taito karttaesityksen piirtämiseen. Myös kädestä katsomista käsittelevän esimerkin piirros on topografinen esitys, koska se esittää käden viivat siten kuin niiden voisi ajatella olevan luonnossa. Tähän viittaa piirroksen muoto sekä piirroksen luonnollinen koko. Koska piirros on mitä todennäköisimmin tehty käden reunoja seuraten, toimii se mallina kädestä katsomiselle. Näin se tuo esiin kädestä katsomisen nyt-hetken. Kuvaustapa henkii siis monitasoisesta läsnäolosta: kädestä katsomisen ja käden piirtämisen hetkistä. Vaikuttaa lisäksi siltä, että piirros esittää samanaikaisesti sekä kämmen- että selkäpuolen, sillä vaikka piirroksessa on kämmenviivoja, sormenpäissä olevat viivat voisi tulkita kynsiksi. Toki tämä on vain yksi mahdollinen tulkinta piirroksiin liittyvän ajattelun ja nyt-hetkien käytäntöjen kekseliäisyydestä.

Piirrokset voivat ilmentää vuorovaikutteisuutta silloinkin, kun esimerkiksi piirroksessa oleva kasvokuva on esitetty suoraan edestäpäin (”*frontal angle*”). Esimerkiksi huivin sitomiseen liittyvässä esimerkissä tällainen kuvakulma vahvistaa kuvan puhuttelevuutta eli osallisuutta vuorovaikutukseen kuvan ja katsojan välillä.³⁷ Aineistossa on muitakin vastaavia esimerkkejä, kuten selostuksessa peilin edessä tehtävästä taiaista. Vastaaja kertoo, miten tulevan puolison voi nähdä katsomalla keskiyöllä kahden kynttilän välissä olevaa peiliä³⁸. Tässäkin piirroksen kuvakulma on kohtisuoraan peilin edestä, joten lukija asetetaan taian tekijän asemaan. Piirros on subjektiivinen (”*subjective image*”) siinä mielessä, että se tarjoaa rajatun näkökulman tapahtumaan, ilman viitteitä ympäristöstä³⁹.

Johtopäätökset

Tulokset kertovat aluksi siitä, miten kyselyvastauksissa mennyt aika ilmenee perinteen katoamisen, säilymisen tai monikerroksisuuden kautta, miten piirrosten nyt-hetket näyttäytyvät piirroksiin liittyvien haasteiden tai vaikkapa kuvauksen tarkkuuden pohtimisen myötä ja miten tulevaisuuteen suuntau-

dutaan usein enteiden kautta tai muuten tulevaan varautumisena. Tarkempi multimodaalinen analyysi osoittaa kuitenkin, että vaikka piirrosten ja tekstien kytkeä on usein selvä, kaikissa tapauksissa ei ole näin. Toisin sanoen piirrosten suhteet teksteihin vaihtelevat. Myös kuvausten aikakerrostumat näyttävät piirrosten kautta moniulotteisempana kuin tekstien perusteella voisi ennakoita. Etenkin kyselyvastausten informaatioarvon tarkastelu osoittaa, miten piirrokset konkretisoivat kuvattuihin aiheisiin liittyviä esineitä, kuvia, tarvikkeita tai tilanteita. Nyt-hetket tulevat esiin pikemminkin konkreettisten asioiden kannalta kuin abstrakteihin määreisiin, menneisyyteen tai tulevaisuuteen kytkeytyneinä. Piirrosten nyt-hetket ovat siis välittyneitä.

Analyysin jälkipuolella käsittelen kyselyvastausten vuorovaikutteisuuutta ja puhuttelevuutta etenkin vastausten analyttisen ja henkilökohtaisen otteen vaihtelun kautta. Verrattuna esimerkiksi karttapiirrosten ylhäältä alas suuntautuvaan, etäännyttävään kuvakulmaan, jälkimmäisissä esimerkeissä korostuu subjektiivinen puhuttelevuus – henkilökohtainen nyt-hetki, jonka kussakin kyselyvastauksessa tavoittaa vain piirroksen kautta. Nyt-hetkeen suuntautuvat viittaukset ja piirrosten versiot kertovat muistiinpanohetkistä esimerkiksi sen, etteivät vastaajat ole haaskanneet paperia tai että he ovat kokeneet tekemänsä perinnekuvausten pohtimisen muistiinpanemisen arvoisena asiana. Nämä ovat kiinnostavia tuloksia siksi, etteivät *Kansantieto*-lehden kyselyt sisältäneet tarkempia piirustusohjeita, ja myös siksi, että vanhemmat perinedokumentit vain harvoin sisältävät piirtämiseen liittyviä taustatietoja. Piirrosten analyysi voikin osaltaan auttaa tuomaan esiin kyselyvastauksiin liittyviä taustatietoja. Piirrokset eivät tietenkään ole mikään kontekstualisoinnin runsaudensarvi. Analyysi yllä kytkeytyy kuitenkin myös kriittiseen tiedonintressiin, etenkin piirrosten analyttisyyden ja henkilökohtaisen puhuttelevuuden vaihteluun liittyvien tulosten osalta. Tämä vaihteluhan osoittaa, miten perinteessä ja sen kuvauksissa ollaan valintojen edessä; miten perinteen mennyt, nyt-hetki ja tulevaisuus ovat valintojen tulosta.

Suhteutettuna Koselleckin⁴⁰ historian-filosofiseen pohdintaan historiallisen ajan metahistoriallisista kategorioista, huomionarvoista tässä on ajatus tulevaisuuteen kohdistuvien odotusten (*”expectation”*) ja menneeseen liittyvän kokemuksen (*”experience”*) kietoutumisesta nyt-hetkeen. Kokemuksen ja odotusten näkökulmat toistuvat selvästi aineistossakin. Olennaisinta Koselleckin käsitteellistyksessä kuitenkin on, että niin kokemuksiin kuin odotuksiinkin liittyy rationaalisia elementtejä sekä nyt-hetkisyyttä (*”present-centeredness”*), mutta myös se, ettei nyt-hetken suhde menneeseen ja tulevaan ole välttämättä symmetrinen⁴¹. Tämä on kiinnostava ajatus tulosten kannalta, koska ne kertovat siitä, että perinteenkuvaaminen piirrosten kautta lähestytynä sisältää erilaisia nyt-hetkiä, että se on ajallisesti moniulotteista ja paikoin

otteeltaan analyyttistä (rationaalisuus). Myöskään nyt-hetken suhde menneeseen ja tulevaan ei näyttäyty symmetrisenä yllä käsitellyissä perinnekuvaussissa.

Kuten alussa toin esiin, kriittisen tutkimusotteen (esimerkiksi diskurssi-analyysin) kautta voi lähestyä sitä, millaisia valtaan tai ideologioihin liittyviä prosesseja kulttuuriset rakennusprojektit voivat sisältää. Tärkeää on tarkastella myös sitä, millaisia valintoja ja epäsymmetrisyyksiä näiden projektien taustalla ja niiden ohella tuotetuissa aineistoissa on. Tätä kautta korostuu esimerkiksi perinteen ”metakulttuurisuus”, jossa Kirshenblatt-Gimblettin⁴² mukaan keskeistä ovat erilaiset aikaorientaatiot ja ihmisten näkeminen aktiivisina oman perinteensä suhteen. Tämän tutkimuksen tuloksiin suhteutettuna se tarkoittaa, että moniulotteisena ja analyyttisenakin näyttäytyvä perinne ei noin vain antaudu tulevaisuuden ‘rakennusaineeksi’, etenkin sen yksinkertaistaviin pyrkimyksiin. Jos piirtämisen välttämättä haluaa tässä nähdä vastarintana, se on ehkä vastarintaa yksioikoisuutta kohtaan, luovuuden ilmaus siis. Moniäänisyyksistä toki keskustellaan jatkuvasti eri kannoilta perinteentutkimuksessa ja lähialoilla esimerkiksi *Kalevalan* kulttuurihistorian⁴³ tai Suomen maakuvan rakentamisen⁴⁴ vaihtoehtoja pohdiskeltaessa. Tämän artikkelin fokus on perinteentutkimuksellinen, mutta ote peilautuu myös kansatieteen tai museologian suuntaan, laajemmallekin. Piirrosnäkökulman vahvuus tulevaisuuden rakentamista sivuaviin keskusteluihin voisi taas olla siinä, että piirroksilla on tarjottavanaan immateriaalisuutta ja materiaalisuutta poikkileikkaava ja temaattisesti kattava tarttumapinta perinteeseen, ihmisten aktiivisesti tuottamana ja tekemisen tilassa. Lisäksi sen kautta voi herätellä mitä erilaisia yleisöjä eri tavoin ja applikaatioin – kirjoituksin, taitein, näyttelyin.

SAMMANDRAG

Nu och tradition: Tidsmässiga skikt i svarsbrev till tidningen för folkminnesforskning Kansantieto utifrån teckningar

Artikeln behandlar tidsmässighet och kulturtradition ur ett folkloristiskt perspektiv. Därtill utgörs en central synvinkel av en mångformig visuell orientering genom teckningar av folklore. Syftet med den här forskningen är att undersöka ”närvarande stund” inom folklore och hur man kan beskriva immateriell och materiell folklor på ett annorlunda sätt än med ord. De viktigaste frågorna är hurdana stunder av nuet som förekommer i samband med folkloristisk framställning och hur teckningarna kan bidra till traditionell kunskap om tidsmässighet? Forskningsmaterialet i den här artikeln baserar sig på svarsbrev till enkäter om folklore som ordnats av Finska Litteratursällskapet (Suomalaisen Kirjallisuuden

Seura, SKS) i tidningen *Kansantieto* från och med 1936 (här fram till 1961). Analysen av förhållandet mellan texter och teckningar bygger på multimodal analys. Forskningsrönen talar för olika sätt att använda teckningar: de kan hänvisa till andra tidsmässiga skikt än i åtföljande texter. Följaktligen kommer det fram en mångsidig, till och med analytisk orientering, både i folklore i sig och i beskrivningen av densamma. Med andra ord kan man säga att forskningsrönen utmanar tendensen att se på traditioner med en förenklad attityd. Den här artikeln tillhandahåller en kritisk, och genom granskningen av teckningar, originell kontribution till flera diskussioner om uppsamlingen och användningen av folklore.

ABSTRACT

Now and Tradition: Temporal Layers in the Folkloristic Kansantieto Questionnaire Responses from the Perspective of Drawings

Temporality and folklore are approached in this article from the viewpoints of folklore studies and the use of drawings. The objective is to ponder "present moments" within folklore and to examine how (intangible and material) folklore is describable by means of drawings. The research questions are: What types of present moments occur within descriptions of folklore, and how does the viewpoint of drawings contribute to folklore's knowledge of temporality? The research material is based on a set of folkloristic surveys (questionnaires) conducted by the Finnish Literature Society (SKS) and the Kansantieto periodical from 1936 onwards (here until 1961). The relationships between the drawings and the texts are analysed using a multimodal approach. The results illustrate a variety of ways of using the drawings. For instance, the drawings can refer to different temporal aspects when compared with their accompanying texts. Accordingly, because of these layers of temporality, both cultural traditions themselves and descriptions of them appear ambiguous and can only be analytic in part. It follows that the results challenge tendencies to consider cultural traditions in an oversimplified and straightforward manner. Hence, the article provides a critical and innovative contribution to a variety of discussions about the collection and utilization of folklore by introducing the viewpoint of drawings.

Viitteet

- 1 2006, s. 8.
- 2 ks. Virtanen ja DuBois 2000, s. 16.
- 3 Bronner 2017, s. 46.
- 4 Kuutma 2009, s. 8; Knuutila 2014.
- 5 Jaago 2010, s. 373.
- 6 Kamppinen 2000, s. 9.
- 7 2004, s. 3.
- 8 ks. Korolainen 2017. Tämä tutkimus on tehty tutkimusta ja taidetta yhdistävässä *Kadonnut kinnas ja muita tarinoita: rajojen ja liikkumisen kokemukset sekä uudet naapuruuudet* -hankkeessa (Koneen säätiö, 1.8.2018–31.7.2020). Työhön on liittynyt omaa piirtämistä.

täni ja sarjakuvan tekemistä ja tutkimukseen liittyvä sarjakuva julkaistiin hiljattain (ks. Korolainen 2020). Hankkeen erilaisiin aineistoihin, osin artikkelissakin käsiteltyihin perustuen on toteutettu näyttely *Kadonnut kinnas ja muita tarinoita* Pohjois-Karjalan museo Hilmassa (6.2.–2.8.[31.5.]2020).

- 9 ks. Ingold 2007; Taussig 2011.
- 10 <https://www.finlit.fi/fi/arkisto/luovuta-aineistoa/keruutoiminta#.XtjM9edS82y>. Luettu 4.6.2020. Ks. Mikkola 2009, s. 22–33; 65–72.
- 11 1936, s. 1.
- 12 Mikkola 2009, s. 23; 120–126.
- 13 Ks. Kress 2010; Jewitt 2009; Kress ja van Leeuwen 2006.
- 14 2006, s. 14–15.
- 15 Chouliaraki 2008, s. 17–19; Chouliaraki ja Fairclough 1999.
- 16 Kress ja van Leeuwen 2006, s. 14–15; ks. Nikula 2013; Jewitt 2009, s. 16–21.
- 17 ks. Pöysä 2018; Anttonen 2012; Fewster 2006; Bendix 2002; jälkimmäisestä ks. Vilkuna 2018.
- 18 ks. Noyes 2015; Oring 2006. Perinnettä laajempia, mutta aihepiiriin liittyviä keskusteluja käydään myös kulttuuriperinnön kannalta (ks. Kuutma 2018; Kirchenblatt-Gimblett 2004).
- 19 Kress ja van Leeuwen 2006, s. 4.
- 20 SKS KRA. Karjalainen, Kauko KT 73:131. 1937. SKS:n arkiston käytännön mukaisesti viitteessä on aineiston kerääjän tai luovuttajan nimi (ei välttämättä kertoja) ja vuosiluku on aineiston arkistoon luovuttamisen ajankohta. Tekstikatkelmia on toimitettu osin kevyesti luettavuuden parantamiseksi.
- 21 SKS KRA. Leppänen, August KT 75:69. 1937.
- 22 SKS KRA. Viinikainen, Kalle KT 85:40. 1938.
- 23 SKS KRA. Koppanen, Lahja KT 252:39. 1947.
- 24 SKS KRA. Tanskanen, Pekka KT 161:11. 1938.
- 25 SKS KRA. Hämäläinen, Martti KT 123:80. 1936.
- 26 SKS KRA. Hakkarainen, Samuel KT 107:23. 1937.
- 27 ks. Haltsonen 1937. Viisikantaisen kuvion avulla voidaan parantaa myös ihosairauksia ”täintarhasia” (SKS KRA. Tanskanen, Reino KT 161:46. 1936).
- 28 *Esittävydestä* ks. Kress ja van Leeuwen 2006, s. 154–174; *kuvaa ympyröivät viivat kehystämisenä* ks. mts. 203–204; *väreistä* ks. mts. 161.
- 29 mts. 47–48.
- 30 mts. 204; 210.
- 31 Kress ja van Leeuwen 2006, s. 177.
- 32 Mts. 186–187. Käsitteiden Ideal, Real, New ja Given jne. kirjoitusasu seuraa Kressin ja van Leeuwenin (2006) esimerkkiä.
- 33 Kress ja van Leeuwen 2006, s. 181.
- 34 mts. 196.
- 35 Kress ja van Leeuwen 2006, s. 88; 98–99.
- 36 mts. 144.
- 37 Kress ja van Leeuwen 2006, s. 89; 145.
- 38 SKS KRA. Tiilikainen, Maikki KT 120:30. 1936.

- ³⁹ Kress ja van Leeuwen 2006, s. 130.
⁴⁰ 2004, s. 255–275.
⁴¹ mts. 259; ks. s. 273.
⁴² 2004, s. 58–59.
⁴³ ks. Knuuttila et al 2008.
⁴⁴ ks. Hiltunen et al 2017, s. 298.

Lähteet

Arkisto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkisto, Helsinki.

Perinteen ja nykykulttuurin arkistoaineistot (KRA).

Kansantieto-lehden kyselyt (KT) (1936–1961).

Verkkolähteet

<https://www.finlit.fi/fi/arkisto/luovuta-aineistoa/keruutoiminta#.XtjM9edS82y>. Luettu 4.6.2020.

Kirjallisuus

Anttonen, Pertti 2012. Oral Traditions and the Making of the Finnish Nation. *Folklore and Nationalism in Europe During the Long Nineteenth Century*, s. 325–350. Toim. Timothy Baycroft ja David Hopkin. Leiden, Boston.

Bendix, Regina 2002. The Uses of Disciplinary History. *Radical History Review* Vol. 84, s. 110–114. <https://doi.org/10.1215/01636545-2002-84-110>. Luettu 19.2.2020.

Bronner, Simon J. 2017. *Folklore: the Basics*. Routledge, London.

Chouliaraki, Lilie 2008. Discourse Analysis. *The SAGE Handbook of Cultural Analysis*, s. 674–696. Toim. Tony Bennett ja John Frow. SAGE Publications Ltd, London. <https://doi.org/10.4135/9781848608443>. Luettu 19.5.2020.

Chouliaraki, Lilie ja Fairclough, Norman 1999. *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Critical Discourse Analysis Series. Edinburgh University Press, Edinburgh.

Fewster, Derek 2006. *Visions of Past Glory: Nationalism and the Construction of Early Finnish History*. Studia Fennica Historica 11. SKS, Helsinki.

Haavio, Martti 1936. *Kansantieto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston kyselylehti*. Toim. Martti Haavio. SKS, Helsinki.

Haltsonen, Sulo 1937. Suomalaisista taikamerkeistä. Kansatieteellinen tutkielma. *Kansatieteellinen Arkisto II*, s. 1–109. Toim. T. I. Itkonen ja Kustaa Vilkkuna. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.

Hiltunen, Kaisa ja Saresma, Tuija ja Sääskilähti, Nina ja Vallius, Antti 2017. Brändätty maa. *Suomi 19:llä vuosisadalla, Maabrändiraportti ja This is Finland* kansakunnan näyteikkunoina. *Näkyväksi sepitetty maa. Näkökulmia Suomen visualisointiin*, s. 282–301. Toim. Mari Mäkiranta, Ulla Piela ja Eija Timonen. Kalevalaseuran vuosikirja 96. SKS, Helsinki.

Ingold, Tim 2007. *Lines: a Brief History*. Routledge, London.

- Jaago, Tiiu 2010. Event Time and Interpretation Time: Analysis of the Interaction of Times. (Report). *Trames* Vol. 14 Nro. 4, s. 367–382. <https://doi.org/10.3176/tr.2010.4.05>. Luettu 2.3.2020.
- Jewitt, Carey 2009. An Introduction to Multimodality. *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*, s. 14–27. Toim. Carey Jewitt. Routledge, London.
- Kamppinen, Matti 2000. *Ajat muuttuvat. Esseitä ajasta, riskeistä ja tieteellisestä maailmankuvasta*. Tietolipas 165. SKS, Helsinki.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 2004. Intangible Heritage as Metacultural Production. *Museum International* Vol. 56 Nro. 1–2, s. 52–65. <https://doi.org/10.1111/j.1350-0775.2004.00458.x>. Luettu 14.3.2020.
- Knuuttila, Seppo 2014. Some Epistemic Problems with a Vernacular Worldview. *Vernacular Religion in Everyday Life: Expressions of Belief*, s. 369–381. Toim. Marion Bowman ja Ulo Valk. Routledge, London.
- Knuuttila, Seppo 2006. Paikan moneus. *Paikka: Eletty, kuvitelu, kerrottu*, s. 7–11. Toim. Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. Kalevalaseuran vuosikirja 85. SKS, Helsinki.
- Knuuttila, Seppo ja Laaksonen, Pekka ja Piela, Ulla 2008. Alkusanat. *Kalevalan kulttuurihistoria*, s. vii–xi. Toim. Ulla Piela, Seppo Knuuttila ja Pekka Laaksonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1179. SKS, Helsinki.
- Korolainen, Kari 2020. *Marjatta ja Ilman Kinna*. Kirjokansi, Joensuu.
- Korolainen, Kari 2017. The Handwork of Folkloristic-Ethnological Knowledge: The Viewpoint of Samuli Paulaharju's Drawings. *Ethnologia Fennica* Vol. 44, s. 35–51. <https://doi.org/10.23991/ef.v44i0.59693>. Luettu 12.3.2020.
- Koselleck, Reinhart 2004. *Futures Past: on the Semantics of Historical Time*. Columbia University Press, New York.
- Kress, Gunther 2010. *Multimodality: a Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. Routledge, London.
- Kress, Gunther ja van Leeuwen, Theo 2006. *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. Routledge, London.
- Kuutma, Kristin 2018. Afterword. The Politics of Scale for Intangible Cultural Heritage: Identification, Ownership and Representation. *Politics of Scale: New Directions in Critical Heritage Studies*, s. 156–170. Toim. Tuuli Lähdesmäki, Suzie Thomas ja Yujie Zhu. Berghahn Books, New York.
- Kuutma, Kristin 2009. Cultural Heritage: An Introduction to Entanglements of Knowledge, Politics and Property. *Journal of Ethnology and Folkloristics* Vol. 3 Nro. 2, s. 5–12. <https://www.jef.ee/index.php/journal/article/view/9>. Luettu 11.3.2020.
- Mikkola, Kati 2009. *Tulevaisuutta vastaan. Uutuuksien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1251. SKS, Helsinki.
- Nikula, Silja 2013. From a Tourist's Conception to a Graphic Image a Case Study in Practice-based Research. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* Vol. 106, s. 1251–1258. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.12.140>. Luettu 5.12.2019.
- Noyes, Dorothy 2015. From Cultural Forms to Policy Objects: Comparison in Scholarship and Policy. *Journal of Folklore Research: An International Journal of Folklore and Ethnomusicology* Vol. 52 Nro. 2–3, s. 299–313. <https://doi.org/10.2979/jfolkrese.52.2-3.299>. Luettu 13.6.2020.
- Oring, Elliott 2006. Missing Theory. *Western Folklore* Vol. 65 Nro. 4, s. 455–465.
- Pöysä, Jyrki 2018. Nationalism(s) and Finnish Folklore Studies – a Narrative View. *Cultural Nationalism in a Finnish-Hungarian Historical Context*, s. 97–118. Toim. Gábor Gyáni ja Anssi Halmesvirta. Institute of History of the Research Centre for the Humanities of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest.

Taussig, Michael 2011. *I Swear I Saw This. Drawings in Fieldwork Notebooks, Namely My Own*. The University of Chicago Press, Chicago.

Vilkuna, Janne 2018. Finnish Museums and the Finnish Antiquarian Society in the Service of the Nation 1828–1917. *Cultural Nationalism in a Finnish-Hungarian Historical Context*, s. 133–145. Toim. Gábor Gyáni ja Anssi Halmesvirta. Institute of History of the Research Centre for the Humanities of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest.

Virtanen, Leea ja DuBois, Thomas 2000. *Finnish Folklore*. Studia Fennica Folkloristica 9. SKS, Helsinki in Association with the University of Washington Press, Seattle.